

XÂY DỰNG MÔI TRƯỜNG VĂN HÓA THẨM MỸ, ĐÁP ỨNG YÊU CẦU ĐỔI MỚI ĐẤT NƯỚC VÀ HỘI NHẬP QUỐC TẾ

PHẠM VĂN XÂY

Trường Đại học Văn hoá Nghệ thuật Quân đội

Mùa khèn của đồng bào vùng cao Hà Giang _ Ảnh: Đỗ Ngọc Quý

1. Một số quan điểm cơ bản về xây dựng môi trường văn hóa thẩm mỹ

Con người là sản phẩm của hoàn cảnh tự nhiên và xã hội, đồng thời là chủ thể biến đổi và cải tạo hoàn cảnh đó. Con người không thể tồn tại nếu tách khỏi môi trường tự nhiên, cũng như con người không thể phát triển toàn diện nếu tách khỏi môi trường văn hóa (MTVH) trong đó có môi trường văn hóa thẩm mỹ (MTVHTM), bởi MTVHTM chính là “cái

nôi” nuôi dưỡng, là nguồn năng lượng để hình thành bản lĩnh, năng lực sáng tạo, đạo đức, tâm hồn, tình cảm và nhân cách con người.

“Môi trường văn hóa là môi trường chứa đựng những giá trị văn hóa và diễn ra các quan hệ văn hóa, các hoạt động sáng tạo, hưởng thụ văn hóa của con người”¹. Con người Việt Nam là sự kết tinh của nền văn hóa Việt Nam. Quá trình xây dựng và phát triển nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà

bản sắc dân tộc cũng chính là quá trình thực hiện chiến lược con người, xây dựng và phát huy nguồn lực con người. Vì vậy, xây dựng MTVHTM là nhằm nuôi dưỡng, vun đắp, phát triển những giá trị VHTM trong nhân cách của con người. MTVHTM có tác động không nhỏ tới sự phát triển của cộng đồng, của các cá nhân, là điều kiện thuận lợi cho sự hình thành và phát triển nhân cách, tâm hồn, tư duy và phát triển năng lực sáng tạo. Đúng như Thủ tướng Phạm Văn Đồng đã khẳng định: “Muốn có xã hội tốt thì phải có con người tốt và muốn có con người tốt thì phải có môi trường xã hội tốt”.

Trong suốt quá trình lãnh đạo cách mạng, Đảng Cộng sản Việt Nam luôn coi trọng xây dựng MTVHTM và khẳng định văn hóa là nền tảng tinh thần của xã hội vừa là mục tiêu, vừa là động lực thúc đẩy sự phát triển kinh tế - xã hội. “Xây dựng môi trường văn hóa” là một trong mười nhiệm vụ cụ thể quan trọng mà Hội nghị Trung ương 5 khóa VIII đã xác định. Tại Đại hội IX, Đảng đã chủ trương: “Nâng cao tính văn hóa trong mọi hoạt động kinh tế, chính trị, xã hội và sinh hoạt của nhân dân”³, “... hướng mọi hoạt động văn hóa vào việc xây dựng con người Việt Nam phát triển toàn diện về chính trị, tư tưởng, tri tuệ, đạo đức, thể chất, năng lực sáng tạo”⁴.

Trải qua hơn 25 năm đổi mới đất nước, bên cạnh những thành tựu to lớn đã đạt được, đất nước ta cũng phải đối mặt với nhiều vấn đề nảy sinh trong thực tiễn đổi mới. Trong bối cảnh toàn cầu hóa và tác động của nền kinh tế thị trường, để ngăn ngừa, loại trừ những yếu tố cản trở sự nghiệp đổi mới, gạn đục khơi trong, kế thừa những giá trị văn hóa thâm mỹ truyền thống, Đảng và Nhà nước đã quan tâm đến xây dựng MTVHTM, nhằm phát huy ảnh hưởng của MTVHTM đến con người.

MTVHTM là môi trường biểu hiện như một lĩnh vực văn hóa đặc thù, bao gồm tổng thể các mối quan hệ tự nhiên - xã hội, các hoạt động kinh tế - chính trị... và sáng tạo văn hóa, các hình thức truyền bá, phổ biến văn hóa nhằm xây dựng và phát triển những “năng lực phẩm chất người” trong xã hội, bao gồm toàn bộ những yếu tố vật chất và yếu tố tinh thần cùng sự hiện diện của những giá trị thẩm mỹ do con người sáng tạo ra.

Cũng có thể hiểu MTVHTM là môi trường sống của con người đã được thẩm mỹ hóa bởi các quan hệ thẩm mỹ, các hoạt động thẩm mỹ và sáng tạo của con người, làm cho con người và xã hội ngày càng hoàn thiện hơn, nảy sinh nhu cầu cảm thụ và sáng tạo cái đẹp không chỉ trong lĩnh vực nghệ thuật mà trong toàn bộ hoạt động sản xuất vật chất và tinh thần. Xây dựng MTVHTM nhằm nâng cao chất lượng sống của con người, đảm bảo tính bền vững trong quá trình phát triển của đất nước. Đây cũng là một quá trình con người loại bỏ dần những gì xấu xa, ích kỷ trong bản thân, “làm cho phần tốt trong mỗi con người này nở như hoa mùa xuân và phần xấu mất dần đi”⁵.

Khi xã hội càng phát triển thì nhu cầu, khát vọng của con người vươn tới cái đẹp càng tăng, nhu cầu hưởng thụ các giá trị thẩm mỹ của con người càng đòi hỏi cao hơn, MTVHTM như mảnh đất “phì nhiêu”, nuôi dưỡng giúp con người hoàn thiện, phát triển nhân cách, năng lực nhận thức và sáng tạo ra các giá trị thẩm mỹ mới trong mọi lĩnh vực. Đúng như C.Mác đã khẳng định: Con người tạo ra hoàn cảnh đến mức nào thì hoàn cảnh cũng tạo ra con người đến mức ấy.

Xu thế toàn cầu hóa hiện nay đang ảnh hưởng tới thị hiếu thẩm mỹ, tình cảm thẩm

mỹ, nhu cầu thẩm mỹ và lý tưởng thẩm mỹ của quần chúng nhân dân, đặc biệt là thế hệ trẻ. Với những yêu cầu cao hơn trong đánh giá, tiếp thu những giá trị thẩm mỹ của các sản phẩm văn hóa, bên cạnh những chuẩn mực trong đánh giá thẩm mỹ sẽ có những lệch lạc, những sai chệch chuẩn mực, mở đường cho những hiện tượng tiêu cực, những phản giá trị thẩm mỹ len lỏi vào phá hoại môi trường văn hóa trong sạch, lành mạnh của chúng ta. Xuất hiện một số thanh niên trẻ với thị hiếu lệch lạc, có nguy cơ tiêu dùng nghệ thuật một cách xô bồ, không lành mạnh như thích các loại âm nhạc úy mỹ, phim ảnh kinh dị, bạo lực, đồi trụy, lối sống buông thả, ...

Trước thực trạng đó, quan tâm xây dựng MTVHTM chính là nhằm thẩm thấu yếu tố thẩm mỹ vào các lĩnh vực khác nhau của hoạt động xã hội, nhằm trau dồi sự tinh tế về phương diện thẩm mỹ cho con người Việt Nam, đặc biệt là giới trẻ hiện nay. Nghị quyết Đại hội Đảng lần thứ XI nhấn mạnh: "Tập trung xây dựng đời sống, lối sống và môi trường văn hóa lành mạnh; coi trọng văn hóa trong lãnh đạo quản lý, văn hóa trong kinh doanh và văn hóa trong ứng xử. Chú trọng xây dựng nhân cách con người Việt Nam về lý tưởng, trí tuệ, đạo đức, lối sống, thể chất, lòng tự tôn dân tộc, trách nhiệm xã hội, ý thức chấp hành pháp luật, nhất là trong thể hệ trẻ"⁶. Đại hội XI cũng chỉ rõ: "Tiếp tục củng cố và xây dựng môi trường văn hóa lành mạnh, đưa phong trào "toàn dân đoàn kết xây dựng đời sống văn hóa" đi vào chiều sâu thiết thực hiệu quả"⁷.

2. Giải pháp nâng cao chất lượng xây dựng môi trường văn hóa thẩm mỹ ở nước ta hiện nay

Thứ nhất, nâng cao nhận thức, phát huy trách nhiệm của cấp ủy Đảng, chính quyền

và các tổ chức chính trị - xã hội, đoàn thể các cấp về xây dựng MTVHTM. Quán triệt sâu sắc quan điểm chỉ đạo cơ bản "xây dựng và phát triển văn hóa là sự nghiệp của toàn dân do Đảng lãnh đạo, trong đó đội ngũ trí thức giữ vai trò quan trọng"⁸; nắm vững mục tiêu, yêu cầu nhiệm vụ, nội dung xây dựng MTVHTM. Bên cạnh đó cần phải tính đến đặc điểm tình hình, nhiệm vụ và khả năng thực hiện nhiệm vụ thực tế của địa phương, đơn vị, dự kiến được những thuận lợi, khó khăn và những biện pháp nhằm phát huy điều kiện thuận lợi, khắc phục những khó khăn, từ đó lên kế hoạch xây dựng chương trình hoạt động tổng thể, xác định mục tiêu cụ thể và xuyên suốt.

Thứ hai, nâng cao trình độ thẩm mỹ, thị hiếu nghệ thuật, hình thành lý tưởng thẩm mỹ cho thanh niên. Nhằm tạo ra hiểu biết sâu sắc và toàn diện về VHTM, từ đó biến quá trình xây dựng MTVHTM thành quá trình tự giác, thành động cơ, thái độ đúng đắn, thành yếu tố bên trong, đào tạo ra những thế hệ nghệ sỹ thẩm nhuần lý tưởng thẩm mỹ Mác-Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh, giỏi chuyên môn, yêu nghề, có lý tưởng cách mạng, luôn gắn bó mật thiết với xây dựng thị hiếu nghệ thuật tốt đẹp, tạo điều kiện cho họ sáng tạo ra những tác phẩm có giá trị thẩm mỹ cao, góp phần xứng đáng vào việc xây dựng các thị hiếu thẩm mỹ, thị hiếu nghệ thuật mới trong nhân dân.

Thứ ba, hoàn thiện hệ thống thể chế, thiết chế văn hóa thẩm mỹ. Xây dựng hoàn thiện hệ thống thể chế, thiết chế văn hóa cần phải đồng bộ, vì quá trình xây dựng MTVHTM không thể thiếu vai trò của Nhà nước trong việc định hướng, điều chỉnh một cách chủ động, sáng tạo và có ý thức của văn hóa thẩm mỹ. Để có thể nhân rộng mô hình xây dựng MTVHTM, phải tiến hành thể chế hóa các

hoạt động văn hóa thẩm mỹ, tạo hành lang pháp lý trong xây dựng MTVHTM. Bên cạnh đó, cần bảo đảm tốt cơ sở vật chất cho hệ thống thiết chế văn hóa thẩm mỹ, bởi hệ thống thiết chế văn hóa thẩm mỹ sẽ là công cụ, phương tiện, đảm bảo chủ yếu cung cấp thông tin và chuyển tải các giá trị văn hóa thẩm mỹ đến với nhân dân.

Thứ tư, nâng cao chất lượng giáo dục thẩm mỹ, xây dựng nội dung giáo dục có hệ thống và đổi mới phương pháp giáo dục thẩm mỹ trong mọi lĩnh vực của đời sống xã hội. Giáo dục thẩm mỹ làm cho thế hệ trẻ hôm nay gắn bó với lý tưởng độc lập dân tộc và chủ nghĩa xã hội, có đạo đức, có lý tưởng thẩm mỹ trong sáng, ý chí kiên cường trong lao động, sáng tạo thẩm mỹ, trong xây dựng và bảo vệ Tổ quốc; có trí thức khoa học, tư duy sáng tạo, có năng lực thực hành giỏi, tinh tổ chức kỷ luật, tác phong con người mới và có năng lực thẩm mỹ tiếp thu tinh hoa văn hóa dân tộc, nhân loại.

Giáo dục văn hóa thẩm mỹ góp phần hình thành lối sống văn hóa, bồi dưỡng lý tưởng thẩm mỹ cho thanh niên, nhằm tạo lập một nhân cách phát triển toàn diện và hài hòa, đáp ứng yêu cầu của xã hội. Lý tưởng thẩm mỹ vừa là yếu tố cấu thành nhân cách, vừa là mục đích cao đẹp, vừa có vai trò thúc đẩy và điều chỉnh một cách mãnh liệt các hoạt động xây dựng MTVHTM và các hoạt động sáng tạo của nhân dân hướng tới chân, thiện, mỹ.

Thứ năm, xây dựng, thực hiện tốt các mối quan hệ ứng xử thẩm mỹ. MTVHTM tốt đẹp, lành mạnh chỉ được xây dựng, phát triển bởi những chủ thể có văn hóa. MTVHTM chỉ thực sự lành mạnh khi ở đó hình thành và phát triển những mối quan hệ hài hoà, cởi mở, tin cậy lẫn nhau, xây dựng bầu không khí đoàn kết chân thành, giúp đỡ lẫn nhau tương

thần, tương ái, mọi người nêu cao tinh thần làm chủ tập thể, xây dựng đời sống văn hóa ở cơ sở. Đây là điều kiện thuận lợi để phát triển và hoàn thiện nhân cách con người và hạn chế tiêu cực trong các mối quan hệ.

Trong bối cảnh hiện nay, MTVHTM chịu sự tác động, chi phối của nhiều yếu tố tích cực và tiêu cực của xã hội. Muốn nâng cao chất lượng xây dựng MTVHTM, đáp ứng yêu cầu xây dựng đất nước trong tình hình mới, cần nắm vững quan điểm của Đảng về xây dựng MTVHTM, đáp ứng yêu cầu về đổi mới và hội nhập quốc tế. Mặt khác cần đáp ứng những đòi hỏi vừa cấp bách, vừa cơ bản, lâu dài nhằm nâng cao trình độ văn hóa và thẩm mỹ của nhân dân lên một trình độ mới. Con người Việt Nam hôm nay phải là con người phát triển toàn diện cả về thể chất lẫn tinh thần, góp phần xứng đáng vào sự nghiệp xây dựng và bảo vệ Tổ quốc ❖

1. Tổng cục Chính trị Quân đội nhân dân Việt Nam: *Nuôi dưỡng giá trị văn hóa trong nhân cách người chiến sĩ Quân đội nhân dân Việt Nam*, Nxb QĐND, H, 1999, tr.52

2. Phạm Văn Đồng: *Văn hóa và đổi mới*, Nxb CTQG, H, 1995, tr.71

3, 4. Đảng Cộng sản Việt Nam: *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ IX*, Nxb CTQG, H, 2001, tr.208, 38

5. Hồ Chí Minh Toàn tập, Nxb CTQG, H, 2000, T. 12 tr.58

6, 7. Đảng Cộng sản Việt Nam: *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần XI*, Nxb CTQG, H, 2011, tr.126, 41

8. Đảng Cộng sản Việt Nam: *Văn kiện Hội nghị lần thứ 5 Ban Chấp hành Trung ương khóa VIII*, Nxb CTQG, H, 1998, tr.57.